

Mistä vaikenemme?

Puhe piispainkokouksen avajaisissa, Kirkkonummella 5.9.2023

Piispa Kaisamari Hintikka

Arvoisa arkkipiispa, hyvä piispainkokous.

Äitini oli oppikouluikäinen, kun hänen perheensä muutti Helsingistä Espoon Laajalahteen. Sukua ei Espoossa asunut juurikaan, ainoastaan serkku Mikko vanhempineen Kauklahdessa, aivan Espoonlahden pohjukassa. Mikon kotitalo on vieläkin olemassa – täältä Kirkkonummen Majvikista ei ole sinne matkaa linnuntietä kuin reilu kilometri. Äidin kotoa matkaa kertyi Kauklahteen puolestaan parikymmentä kilometriä, juuri sopivan pyöräretken verran.

Mikon vanhemmilla oli kauppapuutarha ja aikaa vietettiin kasvihuoneella ja ulkotöissä. Kerran kasvimaalla ollessaan äiti kiinnitti huomiota lahden takaa kuuluvaan kummalliseen ääneen. ”Mikä ääni tuo on?” hän kysyi paikalla olleilta aikuisilta. ”Siellä ne laulaa ja marssii” totesi Antti-setä. Sitten jatkettiin töitä eikä asiasta puhuttu sen enempää.

”Ne” olivat neuvostosotilaita ja ”siellä” oli rantaruovikkoon asti ulottunut välirauhansopimuksessa Neuvostoliitolle pakkoluovutettu Porkkalan alue. Se, ettei ruovikon takaisista tapahtumista puhuttu sen enempää, sopi hyvin ajan henkeen.

Kuten eilen illalla kuulumme, Porkkalan pakkoluovutus merkitsi alkuun liikenteen katkeaminen rantaradalla. Kun pitkien neuvottelujen päätteeksi junat vuonna 1947 alkoivat kulkea vuokra-alueen läpi neuvostoveturien vetäminä, matkustajavaunujen ovet oli lukittu ja ikkunat peitetty. Alueesta oli tullut ”maailman pisin rautatietunneli”, jota tultiin ihmettelemään ulkomaita myöten.

Ikkunoiden pimentäminen – ajatus, jolla suomalaiset olivat saaneet joudutettua rantaradan avaamista – sopii vertauskuvaksi sille, miten suomalaisessa yhteiskunnassa laajemminkin suhtauduttiin parenteesiaikaan. Tuhannet joutuivat jättämään kotinsa hyvin lyhyellä varoitusajalla. Neuvostoliiton sotilastukikohta nousi tykinkantaman päähän Helsingistä. Välirauhansopimuksen ehdot olivat Suomelle muutenkin paljon odotettua kovemmat. Virallisen

Suomen puheenparressa eilisen vihollisesta tuli nopeasti hyväntahtoinen naapuri. Paljosta vaiettiin, myös kirkossa.

Porkkala ei suomalaisessa yhteiskunnassa ole ainoa trauma, jonka kohdalla mielen ovet on lukittu ja ikkunat peitetty. Sisällissodan ympärillä vallitsi vuosikymmenten hiljaisuus, jossa suvut surivat ja vihasivatkin vaieten. Vasta 1990-luvulla historiantutkimus alkoi avata arkistojen ja mielen suljettuja tarinoita. Talvi- ja jatkosodan jälkeen rintamalta palanneet hiljaiset miehet ja naiset jättivät paljon kertomatta. Vasta vuosikymmeniä myöhemmin hiljaisuutta alettiin murtaa, kerätä veteraanien muistitietoa – mutta ääneen sanomattomat kipeät kysymykset vaikuttavat edelleen meissä jälkipolvissa.

Vaikenemisella on ollut hintansa. Itsemurhien määrä lähti Suomessa jyrkkään nousuun jo sotavuosina. Olimme pitkään maailman itsetuhoisinta kansaa, kunnes 1980-luvun puolivälissä käynnistetty kansallinen itsemurhien ehkäisyprojekti alkoi hitaasti vaikuttaa. Sen keskeisiä toimenpiteitä oli itsemurhia ympäröivän hiljaisuuden rikkominen, asioista puhuminen niiden oikeilla nimillä. Kolmessa vuosikymmenessä itsemurhien määrä Suomessa on puoliintunut.

Tämän kesän rasismikeskustelu on murtanut yhden hiljaisuuden. Viimesunnuntaina Helsingissä 11 000 ihmistä marssi ”Me emme vaikene!” banderollin perässä. Rasismin kulttuurin murtamiseen tarvitaan mielenilmausten lisäksi kohtaamisia ja aitoa dialogia, niin vaikeaa kuin sen rakentaminen onkin. Tässä kirkkomme voi tarjota turvallisia, rasismilta vapaita, kohtaamisen tiloja. Vielä sitäkin enemmän meidän pitää tarkastella omaa historiaamme.

Omakaan tonttimme ei ole ollut rasismilta vapaa. Sen tunnustamisessa ja tunnistamisessa yksi tärkeä prosessi on viime vuonna käynnistynyt Saamelaiset kirkossa -hanke. Samalla on tärkeää kysyä ketkä muut ovat niitä, joilta olisi syytä pyytää anteeksi menneisyyden haavoja. Entä keitä haavoitamme juuri nyt?

Toivon, että kirkkomme voisi toimia keskustelunkäynnistäjänä myös toisessa suomalaisen yhteiskunnan vaietussa todellisuudessa: lähisuhdeväkivallassa. Suomi on pitkään ollut Euroopan kärkimaita lähisuhdeväkivaltatilastoissa. Hiljaisuus asian ympärillä on edelleen syvä, vaikka naisista joka kolmas ja miehistä joka kuudes on kokenut elämänsä aikana fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkailua parisuhteessa. Henkistä väkivaltaa kohdanneiden määrä on vielä

suurempi. Avointa ja rohkeaa keskustelua tarvitaan kipeästi, myös kykyä kuulla väkivaltaa kokeneiden omia kokemuksia.

Asiat, joista on vaiettu kirkossamme, ovat perinteisesti olleet asioita, joista vaietaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Sellaista oli olla kansankirkko. Mutta ovatko yhteiskunnan ja kirkon vaietut aiheet eriytymässä? Vai onko kirkolla ollut aina myös omat hiljaisuutensa?

Kristilliseen oppiin liittyvissä kysymyksissä kirkossamme ei suoranaisesti vaieta, mutta ei keskustellakaan. Keskustelua kaivataan, mutta samalla sitä pelätään. Pelkoa tuntuu synnyttävän oikeassa olemisen kulttuuri: omasta opintulkinnasta poikkeavat näkemykset eivät synnytä halua kuulla enemmän, vaan tarpeen tuomita muita. Toisten vähättely ja polkeminen synnyttävät hengellisen väkivallan kokemuksia.

Opin ja opetuksen kaitsenta kuuluu piispan virkaan, mutta sen ei pitäisi sulkea pois sellaisten tilojen – turvallisten tilojen – luomista, jossa kirkon opetukseen liittyviä kysymyksiä, haastaviakin, voi lähestyä aidon ihmettelyn ja kyselyn hengessä. Haluan uskoa, että tämän pöydän asenteilla ja tavalla käydä keskustelua on edelleen vaikutusta kirkossa. Mieleeni tulevat eteläisen Afrikan evankelisluterilaisen kirkon piispa-emeritus Ndanganeni Phaswanan sanat "On tilanteita, joissa meidän ei pidä kuunnella vastataksemme, vaan kuunnella ymmärtääksemme."

Samalla on tarpeen sanoa ääneen, että kirkossamme opetetaan jo nyt eri tavoin pelastuksesta, sakramenteista ja kirkon virasta. Me tiedämme tämän, mutta puhumme siitä valikoiden. Satunnaiset toisinajattelijat herättävät tunteita ja mediahuomiota, ja tuottavat kanteluita tuomiokapituleihin. Mutta entä silloin, kun kyse on kirkkomme herätysliikkeistä? Tämän kysymyksen ääneen sanominen kuuluu piispakollegion vastuulle.

Suuri osa kirkollisista kiistakysymyksistä kiertyvät viimekädessä raamattukäsityksen ympärille. Mitä tarkoitamme, kun opetamme että Raamattu on Jumalan sanaa? Miten elämme sen todellisuuden kanssa, jossa Raamatulla voidaan perustella hyvinkin erilaisia tapoja elää ja olla kristittyinä? Vaikka kahden vuoden takaista piispainkirjettä Raamatusta on luettu, kiiteltykin, se ei ole toiminut toivotulla tavalla laajemman raamattukeskustelun käynnistäjänä. Raamattuun kyllä viitataan mielellään, mutta keskustelu antaa vielä odottaa itseään.

Suomalaisessa yhteiskunnassa ja maailmassa tapahtuva nopea, todella nopea, muutos haastaa kirkkomme itseymmärrystä. Kun luterilaisuutta taikka kristillistä perinnettä ei enää imetä äidinmaidosta, tarvitaan yhteisesti ymmärretyiksi oletettujen asioiden avaamista ja selittämistä. Tämä tarkoittaa myös meille, kirkon sisäpiiriläisille, tutuista ja turvaa tuovista sanoista luopumista, ja uusien luomista, jotta hyvä sanoma avautuisi muunkinlaisista elämäntilanteista ja elämäntarinoista käsin. Uskallammeko arvioida tätä taustaa vasten tapojamme tehdä työtä – entä työmme vaikuttavuutta?

Kirkon tehtävä on sen syntyhetkestä lähtien ollut osallistua Jumalan lähetystehtävään. Mitä se tarkoittaa kaiken tämän muutoksen keskellä? Miten Jumalan uutta luova voima toteutuu Uimaharjun tyhjenevillä pihoilla, jossa katkotaan vuosisataisia juuria ja jokin elämäntapa katoaa? Minkälaista on Jumalan työväki Espoonlahteen vauhdilla nousevissa tornitaloissa, jonne muualta vasta tulleet yrittävä kasvattaa juuriaan, etsiä yhteisöä, johon liittyä?

Vastaukset ovat erilaisia, mutta niitä on etsittävä ja niistä puhuttava yhdessä, jotta emme kadottaisi sirpaloituvassa todellisuudessa yhteyttä toisiimme ja kirkkona olemisen ytimeen. Näitä kysymyksiä pääsemme pohtimaan jo tässä piispainkokouksessa, kun keskustelemme esityslistalla olevasta tulevaisuusvaliokunnan mietinnöstä ja spiritualiteetista koskevasta teologisesta työskentelystä.

Jos naapurin elämää tulkitaan vain sen mukaan, mitä ruovikon takaa kuuluu tai jos puhetta käydään vain suljettujen ikkunoiden takana, se muuttuu helposti pahansuopuudeksi. Hiljaisuuden rikkomista tarvitaan, vääristyneiden rakenteiden muuttamiseksi ja kipeiden kokemusten kuulluksi tulemiseksi.

Hiljaisuus ei estä meitä ainoastaan puhumasta keskellämme olevasta pahasta. Se estää meitä puhumasta myös keskellämme olemasta hyvästä. Kirkossamme tehdään paljon hyvää ja merkityksellistä työtä, tapahtuu merkityksellisiä asioita. Täällä lähdetään Jumalan maailmaan, kohdataan Kristus ihmisessä, jaetaan Pyhän Hengen lahjoja. Kaikesta tästäkin pitää puhua, iloita ja kiittää.

Lämpimästi tervetuloa Kirkkonummelle ja Espoon hiippakuntaan.